

Korponai

Éjfélkor kaparászás hallatszott a pitvarban, Zsuzsánna fölkelte fekete, oszlopos ágyából és gyertyát gyújtott. A vasajtót minden este maga zárta le, ki jöhetett be rajta? Most valaki katonásan köhintett odalent, Zsuzsánna korán hervadó arcocskájáról elszállt a félelem. Az ura volt, akit félév óta nem látott, az ura, akit mindenki csak chevaliernek hívott, s aki szerzte-széjjel katonáskodott a határon; „a hazáért”, ahogy ő vallotta, asszonyokért, kártyáért és italért, ahogy kortársai mondták.

– Vajjon mit akarhat? – gondolta magában az asszony, mert Korponai hazatérése mindig havat jelentett. Hol pénzért jött, hol aláírásokért, hol könyörületért és vigaszért. És Zsuzsánna, miután türelmesen kipörölte magát az urával és megfogadtatta vele, hogy jobb útra tér, mindig és mindig újra kötélnek állott, kikereste a régi ékszereket, odaadta a buza árát és megsimogatta a katona szomorú, szép homlokát. Korponai ilyenkor elérékenyedett, néhány napig figyelmes és szeretetreméltó volt, kora hajnalban kelt föl és fehér havasi virágot szedett a feleségének, egyszer le is zuhant a szakadékba. Akkor lepedőben vitték haza, derék sas-orra betörött, kék gyermekszemét véres okuláré övezte. Mikor magához tért, megcsókolta Zsuzsánna levendulás kezét és bocsánatot kért a sok gonoszságért, amelyet ellene az életben elkövetett. Később barátot hozatott a klastromból, a másvilágról, a vallásról vitatkozott vele és végül meghunyászkodva gyónt meg. De alighogy lábadozni kezdett, esténként máris leszökött a molnár kocsmájába, ahol átutazó kereskedőkkel kártyázott: és egy napon hirtelen kereket oldott. „A haza veszedelemben van”, írta feleségének az inasa hátán (mert sürgős esetekben azt használta íróasztalnak) és még ugyanazon éjjel az örök egy citerásleány társaságában látták a gránicon.

– Nos, Korponai, chevalier – szólt az asszony mosolyogva –, mi kellene megint? Pénz, ékszer, aláírás?

A férfi alázatosan csókolt kezét.

– Semmi – felelte félszegen –, semmi mást nem akarok Zsuzsánna, csak megpihenni és aludni. Fáradt vagyok, talán a halált hozom tarsolyomban.

Zsuzsánna a férje arcába világított. Az utolsó hónapok alatt Korponai megöregedett. A fehér katonakabát lötyögött rajta és ritkás bajusza tört madár szárnyaként csüngött alá. Az asszony megszeppenve nézte a mély ba-

rárdákat és gyorsan kitarta az ebédlő ajtaját. A sarokban álló fenyőfaasztalka meg volt terítve, a fehér abroszon gyertya, koppantó, cipó, ezüst-kupa és kocsonyás medvetalp, a chevalier kedvenc étele. Zsuzsánna tudta, hogy Korponai, bármily messzire vetődjön is tőle, mégis mindig csak hazajön, ahogy' hazajött százszor és vissza fog térni még százegyszer. Azért hát mindig terítve állott az asztal, ha a katona bekopogtat, ne kelljen soká ételre, italra várakoznia.

Am ezuttal a chevalier nem evett. Máskor farkasétvággal látott a medvetalponhoz, most leült a tűz mellé és pipára gyujtott.

– Tudod-e mi az, Zsuzsánna – dörmögte mogorván –, ha valaki hétszám nem alszik? Tudod-e, hogy vannak emberek, akik úgy el tudják lopni az álmunkat, mint más egy aranyórát? Tudod-e, hogy vannak emberek, akiknek delejes erő van az ujjaikban és azt csinálják velünk, amit akarnak?

– Félrebeszélisz, Korponai – szólt az asszony, aki szilárdan, makacsul, szinte kétségbeesetten bízott az úrban, utolsó jó emberében és nem hitt a kísértetekben. – Beteg vagy, feküdj le, pihend ki magad.

– Mi haszna, ha lefekszem – könyökölt az asztalra a lovag –, úgy sem tudok elaludni. Bolondság álmodni, a halott embert utánozni, mégis, összemorzsol az alvás híjja, engem, a vasból vert Korponait.

Zsuzsánna az ura ölébe ült. Megsimogatta a katona hollóhaját, amely kisé megritkult, amióta nem látták egymást.

– Gyónjál meg, Ábel – szólt és hervatag arcocskáján a kíváncsiság és szomorúság barátságos nemtői találkoznak össze –, megcsaltak, ugy-e?

– Megcsaltak – horgasztotta le fejét a chevalier.

Az asszony az ura kemény vállára hajtotta fejét.

– A rác leány? A tót grófnő? Vagy, talán a francia kisasszony a szomszéd várból? – vallatta szelíden. – Csak nem a citerás?

– Nem, nem – mormogta Korponai. – Ezek mind értelmetlen fürjecskék.

Zsuzsánna játszva keresgélte a sok szép és furcsa név közt, amelyek, mint a rózsaszirmok a szeptemberi szélben kavarogtak, aztán egyszerre az ura mellére tette a kezét. Hogy nem jutott mindjárt az eszébe?

– Az a nő, a keresztútról, az volt? – csillant föl a szeme. – Ugy-e az? Signora? Eltaláltam!

A katona biccentett nehéz fejével.

– Igen, ő volt – felelte mérgesen –, persze, hogy ő volt! Ki más lehetett volna!

– Először a keresztúton fogott el – bölintott szelíden az asszony és lassan elmondta a leckét, amelyet magános éjszakán tanult meg –, haza akartál térni a katonaságtól a faludba, hogy verseket írj és versenyt szánts a parasztokkal; nem engedett. Másodszor eljött a házadba, az édesanyádat azon a

napon terítették ki és mégis vele mentél, elfeledted, hogy másnap van a temetés. És harmadszor?

– Ej, futárt küldött értem Veronából – ásított halálos fáradtsággal a lovag – és én itt hagytalak és boldogan ugrottam a csészába. Ilyen gonosz ember vagyok, Zsuzsánna.

– Ne beszélj így, Korponai – fedte meg az asszony –, te is csak gyöngé ember vagy, mint valamennyien e földön. Azért, lásd, mégis csak mindig visszatérsz hozzám, ugyebár? Ha távol vagy és este egyedül ülök a tűznél, sokszor elgondolkodom, miért is jössz mindig vissza hozzám, aki már se fiatal, se szép nem vagyok, és akinek kiforgattad valamennyi ládafiát. Mégis mindig visszatérsz.

– Te a legjobb asszony vagy a világon – dörmögte a katona.

Zsuzsánna fölkel és az almáriomhoz lépett.

– Akarsz-e kártyázni? – kérdezte.

Korponai rendszerint akart, mert ez volt a legfinomabb és legegyszerűbb módja, hogy pénzhez jusson, de most megrázta bozontos fejét.

– Zsuzsánna, csak egyet akarok, pihenni, aludni, többet akár föl se ébredni. Hetek óta nem aludtam, minden csontom fáj, ellopták az álmat, és úgy érzem, valaki más álmodik most mindarról a szépről, amiről hajdan én, levágtott, véres török fejekről, szép cserkesz lovakról és nagyfülű kutyákról, amint hangosan űzik a szarvast a tölgyesben. Nem tudok aludni, leszakad a szemem héja és még se tudok, ezt signorának köszönhetem, az ő mákonyos dohányának, édes borának és az üvegfuvolája hangjának. A fejemben csöng ennek az átkozott hangszernek a szava és nem hagy aludni. Ha a fejemet összetörném, az üvegfuvola is összetörne, ugyebár? – tette hozzá mérgesen.

A katona kimeresztette álmatlanságtól véresre gyulladt szemét és elhallgatott. Az asszony hímmzett zsámolyt hozott, az ura csizmás lába alá lette, aztán összefonta Korponai két fekete kezét, ahogy a gyermekeiket szokás, mikor estére megimádkoztatják őket.

– Tudod-e még a miatyánkot? – kérdezte barátságosan.

– Talán – morogta Korponai és nehézkesen keresgélt régi emlékei, ócska fakardok, gyerekkori kék foltok, latin nyelvtani szabályok között, ahol az imádságnak is jutott egy parányi hely. Már csak foszlányok maradtak belőle, azokat engedelmesen előkötötte.

– Hiszen még jól tudod – bólintott Zsuzsánna elnézően. – Hajtsd most ide fejedet az ölembe, és hallgass rám, mesélek valamit, havas téli éjjelen eszeltem ki ezt a mesét, mikor távol voltál.

Kuvik mulatott az ablak alatt, a hársfán, és a lombok susogva ébredtek föl a zajra. Egy öreg óra, amely évek óta állott, egyszerre megindult, ütni és muzsikálni kezdett.

– Volt egyszer egy rablólovag – kezdte el Zsuzsánna mosolyogva és befonta a katona üstökét, mint a kislányokét –, volt egyszer egy rablólovag, aki magas várából mindig az utakat kémlelte és ha vásáros népet látott lent mozogni, elhagyta a feleségét, négy kis fiát és prédára indult. Sok pénzt rabolt már össze, de még több zsákmányra vágyott és még a Krisztusfeszületek és Máriaképek alatt is megállította a szekereket. A vásárosok rettegtek tőle, többnyire vakon adták oda a pénzesharisnyájukat, de akadtak olyanok is, akik rálőttek mordályaikkal, és a rablólovagot nem egyszer vérbefagyva hozták haza, istenfélő felesége nagy rémületére. Mert az asszony nagyon szerette a férjét és mikor az távol volt, lement az erdei kápolnába és Krisztus anyjához könyörgött, hogy védje meg gonosz urát. És a Szűz barátságosan nézett le a szegény asszonyra és ha az nagyon kétségbeesett, néha le is szállott hozzá, megfogta hideg kezét és megfésülte szöszke haját, amelyet az északi szél összeborzolt. Egyszer, tél kezdetén a rablólovag megint lement a völgybe, akkor tértek haza a lipcsei kereskedők. Mikor elindult, szelíd őszi nap ragyogott, de hirtelen szél kerekedett és hóvihar nyargalt végig a völgyön. Az asszonynak eszébe jutott, hogy az ura könnyű zekében kelt útra. Nagyon aggódott miatta és azért, mikor imádkozni ment az erdei kápolnába, levitte magával a lovac nagy farkasbundáját, és megkérte az Isten anyját, hogy ha valahol meglátja az urát, adja rá a bundát. A Szűz mosolygott és vékony vállára vette a nehéz köpönyeget. Reggel a vadászok a rablólovagot halva találták meg az akasztófadomb mellett, nyugodtan aludt és a hó csöndesen hullott a farkas-bundára, amely gondosan takarta be vétkes földi testét. A szentek mindent megbocsátanak, Korponai.

Zsuzsánna az urára nézett. A katona mosolyogva aludt el, bizonyára már véres törökfejekről, szép cserkeszlovakról álmodott; két keze összekulcsolódott a fehér kabáton, amely lassan emelkedett föl és alá.

Reggelre, hogy a kandallóban elhamvadtak a kövér tölgyfahasábok, Korponai fölébredt, frissen szökött talpra és megcsókolta Zsuzsánna kezét. Este megint engedelmesen telepedett a tűzhöz és a felesége újra mesélt neki, egy szegény, háromlábú kis kutyáról, amelyet vad kuvaszok kergetnek végig a falun, a szőlőkön, a városokon, mindaddig, míg egy piros kalapos egyházatya ki nem ugrik kőfülkéjéből és dorongjával széjjel nem zavarja az üldözőket, a háromlábú kis kutyát pedig magával viszi a bolthajlás alá. Korponai – befont hajjal – megint elaludt. Egy hét multán a chevalier már kipödörte a bajuszát és tizennégy nap mulva lenézett egy percre a malomba, nincs-e utas, akivel kártyázni lehetne.

Egy napon diákkülsejű, szakadt kámzsás ifjú érkezett a faluba, lehivatta a borbélyllyal Korponait és selyembe csavart papiros-ládikát adott át neki. A katona bosszúsan tépte szét a szalagokat; a skatulyában gyöngyház-legyező

szárnya volt; rajta írónnal, vékony olasz betűkkel írva, csak ennyi: „Ej, chevalier!” Korponai megrázkódott, aztán leült egy szilvafa alá, elgondolkozott, a csizmája sarkával túrta a földet, és este hirtelen elutazott.

– A haza hív – írta meg a malom mellől a levelet az inasa hátán, és aztán káromkott a hitványsága miatt, de azért tovább utazott. Szekere óvatosan csúszott alá a kacskaringós lejtőn és Korponai még mindig átkozódott és legjobb szerette volna, ha a kocsi belefordul a sárga szakadékba és mindennek, gazságnak, hazugságnak hirtelen véget vetne. Ám a szekér lassan, biztosan baktatott lefelé és az ősz illata, mint egy láthatatlan alföldi folyó árja terpeszkedett végig a vidéken. Egy irtásnál a katona még egyszer megpillantotta hatoszlopos házát, amely mosolyogva és szerényen, mint a fenyő virága gubbasztott a hegy tetején.

Az erkélyen állott Zsuzsánna és csöndesen lobogtatta feléje kicsiny keszkenőjét. Az asszony arca mosolygott és szép homloka vidáman, biztosan mondotta:

– Tudom, hogy visszajössz, Korponai, tudom, hogy visszajössz.

30
LOVIK KÁROLY
A KERESZTÚTON

BUDAPEST

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

1914

A keresztúton című kötet címlapja
Országos Széchényi Könyvtár